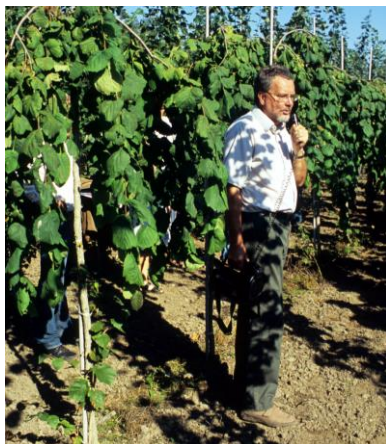

E-plantsystemet 30 år – del 3

Växtutvecklingsprojekt lägger grunden för E-plantsystemet

När plantskolister och projektörer diskuterade växters kvalitet i början av 1980-talet handlade det uteslutande om den yttre, morfologiska kvaliteten. Begrepp som proveniens, och klimatanpassning hade utvecklats inom den skogsakademiska världen och sipprat ner till andra skogliga sammanhang. Men de var knappast något gemene man i trädgårds- eller landskapskretsar hade kunskap om eller insåg betydelsen av.

Hortonom Rune Bengtsson, huvudansvarig för undervisningen i växtmateriellära vid SLU Alnarp, och landskapsarkitekt Tomas Lagerström med motsvarande roll vid SLU Ultuna, var bekymrade över bristen på insikt. De ansåg också att svenska plantskolors sortiment var alldeles för begränsat, att alltför många dåliga växttyper var i produktion och att kunskapsnivån gällande växter generellt var på tok för låg i hela den gröna branschen. Vid möten, mässor, kurser och i artiklar i branschtidningar drev de på för ökad sortimentsbredd och högre kunskapsnivå – i plantskolor, hos projektörer, anläggare och andra som på ett eller annat sätt arbetade med växter för landskap och trädgård.

Rune Bengtsson

Engagemanget ledde även till var sitt utvecklingsprojekt med syfte att hitta nya, friska, klimatanpassade växter som fyllde väsentliga behov hos växtanvändarna och som svenska plantskolor skulle kunna odla.

Rune Bengtsson startade *Projekt P80– Nya träd och buskar* år 1980. Det han var ute efter var träd och buskar med god hårdighet, motståndskraft mot sjukdomar och som var lätta att föröka. Projektet var främst inriktat mot vegetativt förökade växter.

Tomas Lagerström

Nils Andersen

– På den tiden utgick svensk produktion till stor del från importerat frö som var plockat där frökvaliteten var bäst eller arbetslönerna lägst, ofta i södra Europa. Man hade inte koll på ursprung och hårdighet. Vi hade också jättemånga sortblandningar, säger hortonom Nils Andersen som är uppvuxen i plantskolefamilj, numera VD och delägare på plantskolan Splendor Plant.

En som minns konsekvenserna i användarledet av de importerade fröerna av okänt ursprung är trädgårdsingenjör Stefan Mattson. Han tillträdde som stadsträdgårdsmästare i Enköping i början av 80-talet.

– Naturlika planteringar var stort då. Vi planterade rejäla områden, som miniskogar, ofta av häckplantor eller landskapsplantor. Vi använde inhemska arter som ask, lönn, fågelbär och hassel, men märkte att de fick återkommande vinterskador i Mälardalen. Det är klart man blev bekymrad när stammarna sprack på det vi planterat, medan samma arter var hur fina som helst i den omgivande naturen.

Stefan Mattsson

Elitplantstationen tillsätter programgrupp

När Elitplantstationen 1985 började arbeta med plantskoleväxter tillsatte styrelsen två programgrupper som tillsammans skulle täcka in plantskolesortimentet. Den ena var ansvarig för prydnadsväxter och den andra för frukt- och bärväxter. Gruppernas sammansättning borgade för många olika perspektiv i diskussioner och vid värdering av växtmaterial. I programgruppen för prydnadsväxter fanns, och finns fortfarande, representation från plantskolorna, forskning, fritidsodling och de professionella växtanvändarna. Bland dem som tidigt var engagerade i programgruppen fanns Tomas Lagerström, Nils Andersen och Stefan Mattson. Tomas Lagerström är fortfarande aktiv i gruppen och Stefan Mattson var det tills de båda plantskolegrupperna slogs ihop nyligen.

– Arbetet i programgruppen har alltid varit spännande. Att personer med olika perspektiv och inriktning har mötts och diskuterat växtmaterial har varit givande på många sätt, och en framgångsfaktor för E-plantsystemet, säger Stefan Mattson som representerat Movium.

Programgruppsmöte juni 2008

Behov av marknadsföringskoncept

Nils Andersen berättar att han efterträdde Raste Svensson, Björkhaga Plantskola, som ordförande i Elitplantstationens programgrupp för prydnadsväxter 1988, efter att ha valts till ordförande i Svenska plantskolornas riksförbund, SPR, samma år.

– Gruppen hade då påbörjat arbetet med att bygga ett sortiment. Ursprungstanken var att Elitplantstationen, förutom att bevara utgångsmaterialet, skulle erbjuda det till plantskolorna i form av friska moderplantor. Det växtmaterial vi hade inledningsvis kom från tre håll: Projekt P80, Projekt Svenska Frökällor och från andra projekt vid SLU, i Rödbäcksdalen och Öjebyn. Antalet arter och sorter var fortfarande ganska litet men man hade börjat prata om hur ett system för marknadsföring av växterna skulle kunna se ut.

År 1989 valdes Nils Andersen även in i styrelsen för Elitplantstationen. ”Tydliggen uppsnappade han snart förslaget om E-varumärket”, skriver Göran Svanfeldt, Koloniträdgårdsförbundet, i en minnesanteckning från sin tid som fritidsodlingens representant i samma styrelse. ”I början av år 1990 presenterade Nils Andersen för styrelsen en hel pärm med utförligt förslag till *E-plantsystemet – ett system för urval, testning och introduktion av växtmaterial anpassat för svenska förhållanden*. Förslaget hade utarbetats av plantskolegruppen men bär tydliga spår av Nils Andersens energi och ambitioner”, fortsätter Göran Svanfeldt. Han skriver också att det i underlaget fanns flera förslag på logotyp för varumärket. E-märket med bladet som sedan valdes satt på pärmens framsida.

– Ja, den logotypen tog vi fram tillsammans med en reklambyrå i Helsingborg, minns Nils Andersen. Allt var med och väl genomtänkt när vi kom till styrelsen med vårt förslag. Det var oerhört roligt att den sedan backade upp det till hundra procent. Men det var många turer och förslag innan vi kom dit. Min roll var att skriva ner förslagen, ändra, förankra och lösa knutar. Jag blev katalysator och den som drev processen framåt mellan mötena. Men jag var ju inte ensam. Det var många som drev det från olika perspektiv, det är häftigt att titta tillbaka på.

Den första E-logotypen

Systemet växer fram

E-plantsystemet är komplext och det var många frågor som krävde lösningar. Hur skulle den övergripande strukturen se ut, hur skulle de välja ut växterna, vilka skulle kriterierna vara för E-plantor, hur skulle de testa växtmaterial i rikstäckande försök... Målet var att skapa ett produktutvecklings- och marknadsföringskoncept att växa i och som lyfte fram E-plantorna efter förtjänst.

Göran Svanfeldt var mycket engagerad i utvecklingsarbetet och väldigt duktig på att förankra inom fritidsodlingen, berättar Nils Andersen. Han lyfter även fram chefen för Balsgård, Viktor Trajkovski, som under många år var ansvarig för Elitplantstationen och satt i dess styrelse.

– Stefan Mattson hade också stor betydelse, bland annat som den förlängda armen ut till stadsträdgårdsmästarna. Rune Bengtsson och Tomas Lagerström lyssnade vi mycket på. De drev att vi även måste titta på genetiskt kvalitet och inre kvalitet. Det tänkte ju inte vi andra på då.

Tomas Lagerström berättar att han, Stefan Mattson och Rune Bengtsson tillsammans gjorde en analys av plantskolesortimentet under 80-talet. Med den lade de grunden för det fortsatta utvecklingsarbetet. Nya sorter skulle fylla luckor i sortimentet.

– När vi sedan drog upp principerna för E-plantsystemet tyckte jag det var väldigt viktigt att det inte skulle vara något självändamål att ta in nytt material. Varje växt skulle tillföra något vi saknade och väl försvara sin plats i sortimentet – en linje som vi sedan konsekvent följt. Jag drev också att vi skulle ha tre nivåer och att växterna på så sätt skulle kunna växa i systemet, säger Tomas Lagerström.

Även förslaget om olika nivåer vann gehör. Nivågrupperingen har aldrig marknadsförts utåt men i ett internt system har varje växt E-status enligt nivå 1, 2 eller 3. Placeringen baseras på hur mycket man vet om växtens härdighet och klimatanpassning. Nivå 2 eller 3 indikerar att tillräcklig kunskap för att ge en helt säker härdighetsangivelse inte fanns när växten fick E-status. Då väljer man att vara på den säkra sidan. Många växter får därför inledningsvis en lägre zonangivelse än vad som efterhand visar sig vara den rätta. Med stöd i nya erfarenheter kan sådana växter senare få en högre härdighetsangivelse och, när säkerheten infinner sig, även flyttas upp till nivå 1.

Samarbete ger resultat

En av de plantskolister som tidigt såg värdet av växtmaterial av nordiskt ursprung och som engagerade sig för E-plantsystemet var Heinrich Valtinat på Röggle plantskola.

– Han var en mycket skicklig odlare och den förste som visade intresse för att prova mina fröer från Projekt Svenska Frökällor. Han såg snart skillnaden i sin produktion med svenskt frö och vi hade ett utmärkt samarbete, berättar Tomas Lagerström.

– Otto Wiese på Stångby Plantskola var också jätteengagerad. Den yngre generationen som var på väg in på flera plantskolor, exempelvis Hallandsåsen, Röggle, Hallbergs och Billbäcks hängde också på rätt snabbt. Jag måste också berömma Helge Jönsson på Nordplant som var inriktad på Norrlandsmarknaden. Han var intresserad av att hitta bra, härdigt växtmaterial och hade egna försöksfält i Dala Järna. För honom hade det nog

varit lättare att fokusera på växter han testat själv. Men han stöttade oss fullt ut för han såg att det skulle gynna svensk plantskolenäring på sikt, säger Nils Andersen.

Många som var med i processen vittnar om att Nils Andersen lade ner ett enormt engagemang på att få ihop olika delar och få så många som möjligt med på tåget. Själv minns han tiden med glädje:

– För mig var det här jättekul. I generationen plantskolister före mig fanns en viss akademikerfientlighet. Men när jag kom in i arbetet på Elitplantstationen kunde jag Alnarp utan och innan. Jag hade också arbetat med skogsträdsförädling på Hilleshög och kunde bli bryggan som byggde ihop plantskolorna med akademien i det gemensamma systemet.

Något eget och unikt

Förutom vikten av att ta fram välfungerande växter för svenska förhållanden var ett eventuellt framtida EU-medlemskap en faktor som drev på utvecklingen av E-plantsystemet. Vid ett medlemskap skulle växtskyddsavgifter och importtullar på växter försvinna. Om de svenska plantskolorna i ett sådant läge hade något eget och unikt, som bara de kunde leverera, skulle det innebära en styrka och en trygghet. Om detta unika dessutom omfattade riktigt stora produkter som var viktiga för professionella växtanvändare i Sverige skulle det vara en betydande fördel på marknaden. Endast svenska plantskolor skulle då kunna leverera ett komplett sortiment till den kundkategorin.

– När jag såg vilka bra växter vi fick fram från P80-projektet och Svenska Frökällor, och efter att ha sett hur de arbetade med urval på skogssidan, blev det tydligt vad som var möjligt. Vi var många som ganska snabbt såg det, och hur vi skulle kunna använda det i ett marknadsperspektiv. Så vi sa att ”låt oss göra det, och låt oss göra det gediget och rejält”, säger Nils Andersen.

PRESENTATION

De bästa växterna under samma etikett.

Inför höstsäsongen 1990 kommer äntligen det efterlängjade VDN-märket för träd och buskar som är anpassade för det svenska klimatet. Växterna kallas för E-plantar. De är slutprodukten av ett helt system, för urval, testning och introduktion av växtmaterial anpassat för våra svenska förhållanden. Systemet kallas E-plantsystemet.

SORTIMENTSLISTA

Förräds- och sortimentslista E-plantar 1990-1991.

Redan höstsäsongen 1990 finns ett 40-tal E-plantar på marknaden. De är provodlade och anpassade för svenska förhållanden. På varje planta finns en etikett med E-symbolen, som garanterar kvaliteten. I denna broschyr presenteras varje enskild art/sort tillsammans med en prognos på tillgänglighet.

Framsidan på marknadsföringsbroschyr som togs fram till lanseringen av E-plantsystemet samt första katalogen.

Dags för lansering

Till den gedigna grunden hörde att bygga en självständig verksamhet där plantskolorna kunde skapa medel för kontinuerlig produktutveckling och marknadsföring av E-plantor. Det löstes genom att intresserade företag inom plantskoleorganisationen Sveplant gick samman och bildade Sveplants E-grupp ekonomisk förening, eller E-gruppen som den kallades i dagligt tal. Föreningen skrev avtal med Elitplantstationen om ensamrätt på marknadsföring av E-plantor. Elitplantstationens styrelse blev ansvarig för regler och kontroll av E-plantsystemet.

Sommaren 1990 kunde Sveplants E-grupp ekonomisk förening hålla konstituerande föreningsstämma på Grand Hôtel i Mölle. Bernt Åhslund, Hallandsåsens Plantskola, valdes till föreningens förste ordförande. Birgitta Nordström var sekreterare i Sveplant och fick en del av föreningens administration på sitt bord. Övriga arbetsuppgifter fördelades inom styrelsen.

E-sortimentet bestod nu av 60 olika träd och buskar. I urvalen från 1980-talets projekt fanns många växter som fortfarande räknas till E-plantsystemets bästa. *Malus toringo* var. *sargentii* FK ESKILSTUNA E, *Spiraea betulifolia* 'Tor' E, *Acer tataricum* ssp. *ginnala* FK UPPSALA E och *Symphoricarpos* 'Arvid' E är några exempel.

Acer tataricum ssp. *ginnala* FK UPPSALA E

– Hösten 1990 kunde vi lansera E-plantsystemet på Mark- och parkutställningen på Himmelstalundsskolan i Norrköping. Då hade vi parallellt också tagit fram marknadsföringsmaterial och den första katalogen. Vi presenterade sedan systemet under några ytterligare evenemang 1990 och 1991, berättar Nils Andersen.
